

Євпак К. О. Психологічні передумови формування комунікативних навичок у старшому дошкільному віці. Актуальні проблеми початкової освіти : теорія і практика : збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (24 жовтня 2023 року) / за заг. ред. О. Гордієнко. Житомир, 2023. С. 116-120.

К. О. Євпак,
студентка ННІ педагогіки
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Підгурська В. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Психологічні передумови формування комунікативних навичок у старшому дошкільному віці

Сучасний темп життя та стрімкі зміни у системі освіти визначають необхідність соціалізації дітей та навчання їх спілкуванню. Одним із головних завдань розвитку гармонійної особистості дошкільника є формування його комунікативної особистості.

Розвиток комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку є однією з основних проблем дошкільної лінгводидактики. Її актуальність зумовлюється пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, Законів України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Комплексними заходами щодо всебічного розвитку і функціонування української мови", спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технології навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування.

Гра – це вид діяльності, де дошкільнята активно розвиваються, реалізують свої творчі здібності. Сюжетно-рольова гра – це різновид творчої гри, який передбачає розігрування певного сюжету в ролях. Залучення дітей до сюжетно-рольової гри надзвичайно ефективно сприяє соціалізації та розвитку комунікативної сторони особистості дітей. Застосування сюжетно-рольової гри матиме результат, якщо попередньо підготувати дітей, створити відповідне середовище та правильно розподілити ролі.

Сам процес сюжетно-рольової гри дає можливість розвитку духовних і фізичних сил дітей, їх уваги, пам'яті, уяви, дисциплінованості, згуртованості, спритності, творчості, винахідливості. Варто зазначити, що саме гра – це своєрідний, властивий лише дітям дошкільного віку, спосіб засвоєння суспільного досвіду. Завдяки грі формуються всі сторони особистості дошкільнят, відбуваються певні важливі зміни в їх психіці, що допомагає дітям підготуватися до переходу до нового, більш високого етапу розвитку. Цим пояснюються надзвичайно важливі виховні можливості ігор, які вважають провідною діяльністю дітей дошкільного віку.

Проблема формування комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку висвітлена у працях таких відомих психологів, як А. Артемова, А. Богуш, М. Лісіна, А. Леушина, А. Ладивір. Психолого-педагогічний аспект проблеми знаходимо в роботах М. Забродського, М. Лісіної, Ю. Азарова, В. Кузьміної, В. Гаркуші. Умови та чинники формування комунікативних навичок дітей дошкільного віку висвітлені в дослідженнях Л. Бадалян, О. Головченко, Л. Журби, Л. Кирилова, В. Кожевнікова, Л. Персіанінова тощо [7].

Психологи останнім часом усе частіше звертаються до проблеми розвитку комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку.

Варто зазначити, що високий рівень розвитку комунікативних навичок – це основа майбутньої благополучної адаптації дитини в будь-якому суспільному середовищі, що, у свою чергу, має безпосередню практичну надважливість у формуванні комунікативних навичок та умінь з самого раннього віку [2].

Основою реальної педагогічної практики є психологічні дослідження, які теоретично пояснюють зміст і значення формування комунікативних навичок у процесі розвитку дошкільнят. Основою більшості таких праць є концепція діяльності. Спираючись на неї, деякі науковці (М. Лісіна, Г. Костюк) порівнювали спілкування з комунікативною діяльністю і таким чином аналізували. У своїх дослідженнях учені дійшли висновку, що комунікативні навички безпосередньо впливають на психічний розвиток дошкільників та сприяють йому.

Комунікативні навички – це індивідуально-психологічні властивості особистості, що відповідають вимогам комунікативної діяльності і забезпечують її швидке й успішне здійснення.

Науковці Ю. Азаров, В. Кузьміна розглядають комунікативні навички дітей дошкільного віку як осмислені дії дитини, здатність правильно поводитися відповідно до цілей спілкування. Таким чином, комунікативні навички мають певні складові:

1) осмислені комунікативні дії дошкільника, основою яких є система знань і усвідомлених елементарних умінь та навичок;

2) здатність дітей правильно поводитися у кожній конкретній комунікативній ситуації, використовуючи адекватні прийоми і способи дій у вирішенні комунікативних завдань [2].

З психологічної точки зору, успіх формування і ефективного закріплення комунікативних навичок спілкування в дошкільнят залежить від декількох факторів, зокрема:

- власне бажання спілкуватися, бо без мотивації здійснення комунікативних зв'язків є неможливим;
- уміння слухати свого співрозмовника і чути його, адже дуже важливо проявляти інтерес до оточуючих і розуміти те, що вони хочуть повідомити;
- емоційна взаємодія, бо без співпереживання і співчуття ефективне спілкування неможливе;

- знання правил спілкування та вміння застосовувати їх практично [3].

М. Лісіна у своїх дослідженнях показує, що основою формування комунікативних навичок є діяльнісний підхід. Такий підхід, на думку вченої, сприяє самостійній творчій діяльності кожного дошкільника. Більшість учених-психологів (Г. Костюк, Ю. Азаров, В. Кузьміна) теж вважають діяльнісний підхід головною та надзвичайно важливою умовою особистісного розвитку і виховання дітей.

Отже, формування комунікативних навичок у дітей – одне з пріоритетних завдань освітніх установ, адже результативність, ефективність та якість спілкування залежить від рівня комунікативних умінь та навичок співрозмовників.

З погляду психології, комунікативні навички дітей дошкільного віку (3-5 років) розглядаються як комплекс індивідуально-психологічних властивостей особистості суспільної спрямованості, а саме: комунікабельність, емпатія, доброзичливість; певний рівень знань, умінь соціально-комунікативної діяльності; бажання контактувати і необхідність вступати в комунікативну діяльність, здатність спілкуватися з дітьми протилежної статі [9].

Процес формування навичок комунікативної взаємодії в дошкільному віці проходить певні стадії, зокрема:

- 1) для дітей 2-4 років життя одноліток є партнером у емоційно-практичній взаємодії, основою якої є копіювання дій та емоцій;
- 2) у дошкільнят 4-6 років виникає потреба в ситуативно-діловій співпраці з однолітками, основою якої є ігрова діяльність;
- 3) у дітей 6-7 років спілкування абстрагується від конкретної ситуації, починають формуватися лідери у спілкуванні [6].

Саме у старшому шкільному віці у більшості дітей з'являється невимушене і безкорисливе бажання допомогти однолітку, подарувати йому будь-що або піти на поступку у тій чи іншій ситуації. У цей період під час спілкування значно підвищується емоційна активність і співпереживання до однолітків. Дітям надважливо, що і як робить інша дитина (у що грає, що малює, які книжки переглядає, які іграшки має) не для того, аби виявити, хто кращий, а просто так, адже цей інший стає цікавим сам по собі. Іноді, навіть у супереч прийнятим правилам, старші дошкільники намагаються допомогти іншому, підказати йому правильну відповідь або правильний хід у грі. Це все свідчить про те, що думки і дії дошкільнят старшого віку спрямовані не лише на позитивну оцінку від дорослого чи на підкреслення особистих переваг, але й невимушено на іншу дитину, на те, щоб комусь іншому було добре [5, с. 17].

Отже, формування комунікативних навичок та створення необхідних умов для міжособистісного спілкування в дітей старшого дошкільного віку надзвичайно важливе у процесі розвитку особистості. Комунікативні навички дітей дошкільного віку розвиваються в часі і просторі, обумовлені соціальними умовами, індивідуальними особливостями дітей, предметно-

практичною діяльністю, організацією освітньої діяльності, специфікою простору спілкування.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти / під наук. керівн. д-ра психол. наук, проф., чл.-кор. НАПН України Піроженко Т.; авт. кол.: Байер О., Безсонова О., Брежнєва О., Гавриш Н., Загородня Л., Косенчук О., Корнєєва О., Лисенко Г., Левінець Н., Машовець М., Мордоус І., Нерянова С., Піроженко Т., Половіна О., Рейпольська О., Шевчук А. Київ: Видавництво, 2021. 37 с.
2. Денисенко О. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. Черкаси: ЧОПОПП ЧОР, 2012. 32 с.
3. Кінг Л., Гілберт Б. Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де. Секрети успішного спілкування. Київ: Моноліт-Bizz, 2019. 208 с.
4. Максимова О. Формування комунікативної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; Ін-т педагогіки НАПН України. Вип. 20(1–2016). Ч.2. 2016. С. 229–234.
5. Нещерет О. Психологія мовленнєвої діяльності: навчально-методичний посібник. Ніжин, 2004. 86 с.
6. Павелків Р. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2008. 432 с. URL: http://www.zaochka.net/catalog_p_21.html.
7. Паламар С., Наumenко М. Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в контексті сучасних освітніх парадигм. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 2 (29). С. 105–120.
8. Піроженко Т. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини: монографія: ТОВ "Нора-прінт", 2002. 309 с.
9. Сарапулова Є., Панченко Т. Самоопізнання та етика спілкування як засоби формування комунікативних умінь у представників молодого покоління. *Педагогіка толерантності*. 2008. № (45). С. 57–65.